

*Stručni rad
Profesional paper*

JEL Classification: R11, L83, 018

Klea Naglav* • Natali Martinović • Sandra Mrvica Mađarac*****

RURALNI TURIZAM U OSJEČKO-BARANJSKOJ ŽUPANIJI – STANJE I PERSPEKTIVE

RURAL TOURISM IN OSIJEK-BARANJA COUNTY- PRESENT STATE AND PERSPECTIVES

Sažetak

Zbog ljepote prirode, bogate flore i faune, poznate slavonske gastronomije, kulturno-povijesnih spomenika, bogatstva običaja i tradicije ruralna područja Osječko-baranjske županije imaju predispozicije za razvoj ruralnog turizma. Razvojem ruralnog turizma poboljšala bi se kvaliteta života stanovnika, spriječila depopulacija te ubrzao gospodarski razvoj ovog područja. Na području Osječko-baranjske županije nalazi se i Park prirode Kopački rit, vinske ceste i lovišta. U okviru ruralnog turizma na ovom području je moguć razvoj nekih specifičnih oblika turizma: lovni, ribolovni, agroturizam, izletnički, cikloturizam, enofilski, turizam promatranja ptica. Posljednjih godina ruralni turizam se razvija na području Baranje. U radu se analizira ruralni turizam Osječko-baranjske županije, njeno turističko tržište, istražuju se mogućnosti financiranja razvoja

Primljeno: 27.05.2019; Prihvaćeno: 09.07.2019

Submitted: 27-05-2019; Accepted: 09-07-2019

* **Klea Naglav**, studentica Studija trgovine, Veleučilište „Lavoslav Ružička“ u Vukovaru; e-mail: kleanaglav@gmail.com

** **Natali Martinović**, studentica Studija trgovine, Veleučilište „Lavoslav Ružička“ u Vukovaru; e-mail: natali.martinovic2809@gmail.com

*** **Sandra Mrvica Mađarac**, Dr.sc., v. pred., Veleučilište „Lavoslav Ružička“ u Vukovaru; e-mail: smrvica@vevu.hr

ruralnog turizma te SWOT analiza razvoja ruralnog turizma na području Osječko-baranjske županije.

Ključne riječi: *ruralni turizam, Osječko-baranjska županija, specifični oblici turizma, perspektive razvoja.*

Abstract

Because of the beauty of nature, rich flora and fauna, well-known Slavonian gastronomy, cultural and historical monuments, resources in the field of customs and tradition, the rural areas of the Osijek-Baranja County have predispositions for the development of rural tourism. With the development of rural tourism would improve the quality of life of citizens, prevent depopulation and accelerate the economic development of this area. On the territory of Osijek-Baranja County there is also Nature Park Kopački rit, wine roads and hunting grounds. Within the framework of rural tourism in this area, it's possible to pursue the development of some of the specific forms of tourism: hunting, fishing, agrotourism, excursion going, cyclotourism, enophile tourism and bird watching tourism. During recent years, rural tourism has been developing in the Baranja area. In the paper is analysed rural tourism of the Osijek-Baranja County, its tourism market, explores the opportunities for funding of the rural tourism development and also SWOT analysis of the rural tourism development on the area of the Osijek-Baranja County.

Keywords: *rural tourism, Osijek-Baranja County, the specific forms of tourism, predispositions for the development.*

UVOD

Osječko-baranjska županija zbog svojih prirodnih i kulturnih obilježja ima potencijal razvoja ruralnog turizma. Ova županija posljednje desetljeće bilježi problem depopulacije posebice svojih ruralnih područja stoga bi razvoj ruralnog turizma imao pozitivan ekonomski efekt na kvalitetu života njegovih stanovnika. Specifičnost ruralnog turizma je boravak u ruralnim područjima i upoznavanje sa lokalnim običajima, tradicijom, gastronomijom, starim zanatima te želje turista za provođenjem svog odmora koji se razlikuje od mjesta njihova stalnog boravišta. Zbog svojih posebitosti, ruralni turizam u ovoj županiji može se kombinirati sa nekima od ostalih oblika turizma (lovnim, ribolovnim, cikloturizmom, enofilskim, vjerskim).

U radu se istražuje turističko tržište Osječko-baranjske županije i njeni turistički resursi.

1. POJAM RURALNOG TURIZMA

Ruralni turizam prema definiciji Vijeća Europe iz 1986. godine je oblik turizma koji obuhvaća sve aktivnosti u ruralnom području, a ne samo one aktivnosti koje bi se mogle odrediti kao farmerski turizam ili agroturizam. Najznačajnije karakteristike ruralnog turizma su :

- odustnost buke
- očuvani okoliš
- mirna sredina
- domaća hrana
- upoznavanje seljačkih poslova
- komunikacija s domaćinima.

Ne postoji jedinstvena definicija ruralnog turizma, agroturizma i seoskog turizma iako se već mnogo puta tim pojmovima pokušalo dati konačnu definiciju kako bi ih se unificiralo. Definicije koje se najčešće koriste su (Ministarstvo turizma RH, 2011: 17):

- ruralni turizam je najširi pojam koji obuhvaća sve turističke usluge, aktivnosti i vidove turizma unutar ruralnih područja, uključujući npr. lovni, ribolovni, turizam u parkovima prirode, zimski, seoski, ekoturizam, zdravstveni, kulturni itd.; ruralni turizam nije nužno dopunska djelatnost na svojem gospodarstvu kojom se stvara dodatni prihod, već može biti i profesionalna djelatnost (npr. mali obiteljski hotel, konjički centar, itd.)
- seoski turizam je uži pojam od ruralnog turizma, a istovremeno širi pojam od turizma na farmi i vezan je uz ambijent sela i njegovu užu okolicu te sve njegove aktivnosti (poljoprivreda, manifestacije, gastronomija, folklor, etnologija, ostala gospodarska aktivnost)
- turizam na seljačkom gospodarstvu ili agroturizam se isključivo odnosi na oblik turističke usluge koja je dodatna djelatnost na gospodarstvu sa živom poljoprivrednom djelatnošću, u sklopu koje se nude proizvodi proizvedeni na takvom gospodarstvu, ruralni turizam ima posebno značenje za turiste jer oni doživljavaju drugačiji način života i ambijent od onog gdje žive što za njih predstavlja bijeg od stresnog i ubrzanog života svakodnevice, to im omogućava bavljenje aktivnostima koje imaju veze sa boravkom u prirodi npr. ribolov, lov, pješačenje.

Ruralni turizam – seoski turizam (eng. Ruraltourism, njem. UrlaubaufdemBauernhof, Dorftourismus), ruralni ili zeleni turizam je oblik turizma u kojem se podrazumijeva povremeni boravak turista u seoskoj sredini koja posjetiteljima, osim čistog zraka i prirodnog ambijenta, pruža različite mogućnosti aktivnog sudjelovanja u životu i radu u seoskom gospodarstvu (npr. berba grožđa i voća, skupljanje sijena, timarenje goveda i sl.), ali i sudjelovanje u blagdanskim i prigodnim

svečanostima, pokladnim običajima i drugim manifestacijama (Vukonić, Čavlek, 2001).

Ruralni turizam se u Republici Hrvatskoj počeo razvijati 1996.godine kada je donesen Pravilnik o pružanju ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu i tada je stvoren pravni okvir reguliranja ove vrste turizma.

Pojedini dijelovi ruralnog prostora Republike Hrvatske imaju značajke ekonomske i demografske krize. Republika Hrvatska ima povoljan prirodno-geografski i društveni položaj koji su važni čimbenici koji čine okvir za razvitak turizma.

U smislu održivog i cjelovitog razvoja je neophodan proces očuvanja ruralnih područja kao primarnih proizvodnih područja hrane te ostalih poljoprivrednih dobara, područja s raznovrsnim biljkama i prostranim šumama. Turizam u ruralnom području može biti glavni pokretač obnove i održivog razvitka sela.

Glavni su strateški ciljevi hrvatskoga turizma u ruralnom području samozapošljavanje, ravnomjerni regionalni razvoj i motivacija mladih za ostanak na selu. Pri tome je ruralni turizam značajan čimbenik u aktivaciji ruralnih područja koji pomaže očuvanju lokalnog identiteta, tradicije i običaja, štiti okoliš, jača autohtonu, tradicijsku i ekološku proizvodnju te pomaže razvoju ruralnih krajeva na osnovi održivoga razvoja (Hrvatska gospodarska komora, 2015.).

U ruralnom turizmu se maksimalno iskorištavaju dostupni resursi, potreban je postupni i planirani razvoj, održivost sustava te edukacija članova lokalnih zajednica. „Turistički nomadi današnjice“ u traganju za novim turističkim destinacijama i načinima kako provesti svoje odmori pri čemu žele upoznavati receptivne sredine u koje su došli i tragati za autentičnim i autohtonim vrijednostima i zaboravljenim načinima života (Krajnović, Čičin-Šain, Predovan, 2011).

Ruralni turizam se često koristio za zaustavljanje negativnih i degradacijskih procesa koji su zahvatili neka ruralna područja u Europi. Imao je značajan utjecaj na socioekonomsku strukturu stanovništva, ali i na način života stanovnika ruralnih područja, tradiciju, a prije svega na dohodak. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske potiče razvoj posebnih oblika turizma (program Konkurentnost turističkog gospodarstva, Fond za turizam, Turistički projekti za strukturne fondove, Inovativni turizam, Korak više, Bazeni, MINT&HTZ, Manifestacije) (Ministarstvo turizma, 07.03.2019).

Ključni čimbenici uspjeha ruralnog turizma su:

- multidisciplinarni pristup; uključivanje ekološke, ekonomske i socio-kulturne analize
- nužna konzultacija sa stakeholdersima; poduzetnici, javna uprava, obiteljska poljoprivredna gospodarstva, turističke zajednice, sustav kulturnih djelatnosti...
- otvorenost strategije za javnost; organiziranje javnih rasprava, korištenje medija, dvosmjerna komunikacija nositelja strateškog razvoja
- donošenje strategije ne završava njenom izradom (Krajnović, Čičin-Šain, Predovan, 2011).

„Važnost ruralnog turizma ogleda se u interakciji poljoprivredne proizvodnje, proizvodnje tradicionalnih proizvoda, očuvanju kulturno-povijesne baštine sela i prezentiranju tradicije, tradicijskog kulinarstva i drugih usluga koje se mogu plasirati kroz turizam“ (Mesarić Žebčić, 2008: 204).

2. TURISTIČKO TRŽIŠTE OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE

Osječko-baranjska županija je smještena u sjeveroistočnom dijelu Republike Hrvatske u Panonskom prostoru i prostire na površini od 4.152 km². Ona obuhvaća krajeve oko donjeg toka rijeke Drave prije utoka u Dunav. Plavno područje rijeke Dunav stvorilo je Kopački rit, a ono je svjetski poznato utočište mnogobrojnih ptičjih vrsta, proglašeno je Parkom prirode i zaštićeno kao posebni zoološki rezervat.

Osječko-baranjska županija je ravničarsko područje koje ima 260.778 ha obradive poljoprivredne površine, a 82.868 ha nalazi se pod šumama (Osječko-baranjska županija, 15.03.2019.)

Ova županija obuhvaća 264 naselja smještena u 42 jedinice lokalne samouprave od kojih je 7 sa statusom grada (Beli Manastir, Belišće, Donji Miholjac, Đakovo, Našice, Osijek i Valpovo), te 35 sa statusom općine.

Prema Popisu stanovništva iz 2011. godine Osječko-baranjska županija ima 305 032 stanovnika (Državni zavod za statistiku, 12.03.2019).

Iz Tablice 1. se vidi broj dolazaka i noćenja turista u Osječko-baranjsku županiju u 2017. godini.

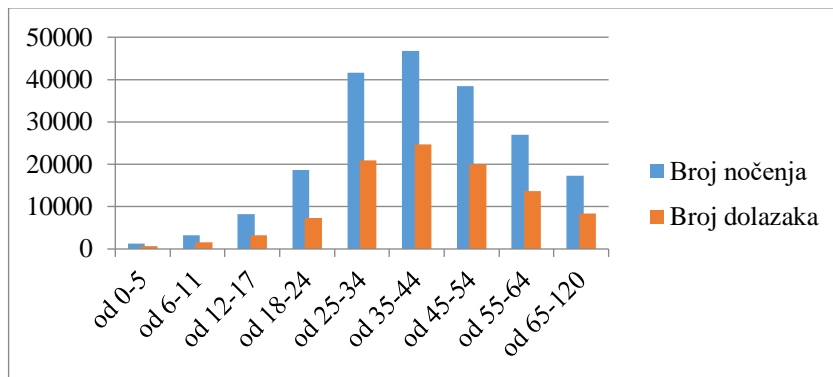
Tablica 1. Broj dolazaka i noćenja turista u Osječko-baranjskoj županiji 2017. godine

Turistička zajednica	Dolasci domaći	Dolasci strani	Dolasci ukupno	Noćenja domaći	Noćenja strani	Noćenja ukupno	Broj turista domaći	Broj turista strani	Broj turista ukupno
Turistička zajednica grada - Osijek	35544	21839	57383	63062	49070	112132	35605	21882	57487
Turistička zajednica područja - Baranja	6246	5108	11354	11778	7565	19343	6270	5110	11380
Turistička zajednica grada - Đakovo	5503	3453	8956	10894	8021	18915	5511	3454	8965
Turistička zajednica općine - Bilje	5514	3083	8597	11365	5947	17312	5522	3086	8608
Turistička zajednica grada - Našice	3497	1726	5223	6760	3426	10186	3513	1733	5246
Turistička zajednica grada - Valpovo	1747	1143	2890	4191	4330	8521	1750	1144	2894
Turistička zajednica općine - Bizovac	605	104	709	4107	632	4739	607	104	711
Turistička zajednica Osječko-baranjske županije	1669	853	2522	2778	1827	4605	1669	853	2522
Turistička zajednica grada - Donji Miholjac	978	376	1354	1773	721	2494	978	376	1354
Turistička zajednica općine - Erdut	363	228	591	922	650	1572	363	228	591
Turistička zajednica općine - Draž	244	244	488	445	834	1279	244	244	488
Turistička zajednica grada - Belišće	158	120	278	391	600	991	158	120	278
(nepoznato)	53	17	70	134	64	198	53	17	70
Ukupno:	62121	38294	100415	118600	83687	202287	62243	38351	100594

Izvor: izrada autorica rada prema Podacima o broju noćenja i dolazaka turista, Turistička zajednica Osječko-baranjske županije, 2019.

Iz Tablice 1. se vidi kako najveći broj turista i noćenja bilježi Turistička zajednica grada Osijeka, a broj dolazaka domaćih turista veći je od broja dolazaka stranih turista. Iz Grafa 1. se vide dolasci i noćenja prema dobnoj strukturi turista.

Graf 1. Dobna struktura turista u Osječko-baranjskoj županiji u 2018. godini

Izvor: izrada autorica rada prema Podacima o broju noćenja i dolazaka turista, Turistička zajednica Osječko-baranjske županije, 2019.

Ukupan broj noćenja turista u 2018. godini iznosi 202 287, a broj dolazaka 100 415. Turisti u dobi od 35- 44 godina dolaze u najvećem broju sa čak 46 759 noćenja i 24 679 dolazaka; a nakon njih u najvećem broju dolaze turisti od 25-34 godine. Najmanji broj noćenja (1330) i dolazaka (647) bilježi se kod turista u dječjoj dobi.

U Osječko-baranjskoj županiji registrirana su 27 seoskih domaćinstava koji pružaju usluge smještaja i prehrane sa prikazom običaja i tradicijske slavonske kuhinje (fiš-paprikaš, čobanac, šaran na rašljama, perkelt, kulen, kobasice, domaći sir, domaći kolači).

2.1. Turistički resursi ruralnih područja Osječko-baranjske županije

Brojni su turistički resursi ruralnih područja Osječko-baranjske županije. Neki od kulturno-povijesnih i sakralnih objekata su: Svetište Gospe od Utočišta u Aljmašu, dvorac u Bilju, dvorac u Dardi, dvorac u Tikvešu, dvorac u Kneževu, Šokačka kuća u Topolju, adventistička crkva u Dardi, adventistička crkva u Dražu, adventistička crkva u Lugu, crkva Sv. Petra i Pavla u Topolju, spomenik u Batini te mnogi drugi objekti. Na ovim područjima odvijaju se i različite manifestacije npr. fišijade, sajmovi, sportska manifestacija Olimpijada starih sportova u Brođancima, Baranjski bećarac u Dražu, Dani Milutina Milankovića u Dalju, Vinkovo u Baranji, Božićni sajam u Zmajevcu, Advent u Bilju, Vinski maraton u Zmajevcu, Paprikafest u Lugu, Ribarski dani u Kopačevu, Kiparska kolonija u Ernestinovu, Dunav art festival te mnoga druga događanja koja su odraz tradicije ovog područja.

U Osječko-baranjskoj županiji nalazi se i prirodni močvarni rezervat Kopački rit. Kopački rit je nastao djelovanjem rijeka Dunava i Drave. Park obiluje sa: 293 vrste ptica

(orao štekavac, bijela čaplja, crna roda, čigra, bijeli labud, divlje patke i guske samo su neke od njih), brojnim vodozemcima, oko 10 vrsta gmazova, vodozemcima, 44 vrste slatkovodnih riba, sisavcima (najpoznatiji: divlja svinja, europska vidra i dabar, baranjski jelen, kuna zlatica).

Vinske ceste i vinogorja ruralnog prostora Osječko-baranjske županije čine niz podrumara i vinara. U županiji ima dvanaest vinskih cesta i u njima je raspoređeno više od sto vinara.

Vinu se posebno posvećuje na dan svetog Vinka u drugoj polovici siječnja. Na sjeveru Baranje nalazi se brdo zvano Banska kosa koja je idealno područje za uzgajanje vinove loze. Baranja na mađarskom jeziku čita se Boranya što u prijevodu znači vinska majka. Vinogorja u Osječko-baranjskoj županiji su:

- Baranjsko vinogorje; Baranjsko brdo jedno je od najkvalitetnijih hrvatskih vinogorja, njegovi klimatski uvjeti s godišnjim prosjekom padalina od 686 mm povoljni su za uzgoj vinove loze, dok godišnja temperaturna suma u vegetacijskom razdoblju iznosi 3.479 stupnjeva, a jeseni su toplije od proljeća
- Đakovačko vinogorje; najjači je proizvođač traminca na ovom području, čini ga oko 60 % , dok ostatak čini proizvodnja trnavačke graševine, te chardonnay, podrumi Biskupije čine i vrhunska arhivska vina
- Edrutsko vinogorje; Ervin Čeh je unaprijedio erdutsko vinogradarstvo, danas na tržištu se pojavljuju nova vrhunska vina kao što su: chardonnay, mirisavi traminac, graševina, bećar, te stolno bijelo vino
- Feričanačko vinogorje; najviše utjecaja imali su Cisterciti i fratri iz Našica, danas se na tržište plasiraju vrhunska vina rajnski rizling, graševina, pinot bijeli i Feričanačka frankovka (Turistička zajednica Osječko-baranjske županije, 12.03.2019).

Ruralna područja Osječko-baranjske županije su pogodna za biciklizam. Iz definirane tri etape proizlazi dužina Dunavske rute u ovoj županiji od 83 kilometra.

U ovoj županiji su ustanovljena 83 lovišta (kojima upravljaju lovačka društva) i 14 državnih lovišta. Od divljači su na ovom području prisutni: jelen, divlja svinja, srnjak, muflon, fazan, šljuka, prepelica, divlja patka i guska, zec (Turistička zajednica Osječko-baranjske županije, 10.03.2019).

3. PERSPEKTIVE RAZVOJA RURALNOG TURIZMA U OSJEČKO-BARANJSKOJ ŽUPANIJI

Budući da je potražnja za ovakvim načinom turizma sve veća, a Osječko-baranjska županija ima sve potrebne resurse za njegov razvoj potrebno je povećati promociju županije kao destinacije ruralnog turizma. Potrebno je kroz radionice i studijska putovanja educirati lokalno stanovništvo i usmjeriti ga na ovu djelatnost kao

mogućnost dodatnih prihoda. Financijska sredstva za razvoj ruralnog turizma su dostupna i preko fondova Europske unije za razvoj ruralnih područja. U Tablici 2. je prikazana SWOT analiza razvoja ruralnog turizma u Osječko-baranjskoj županiji.

Tablica 2. SWOT analiza razvoja ruralnog turizma u Osječko-baranjskoj županiji

SNAGA	SLABOSTI
Bogato povijesno naslijeđe Tradicija Prirodni resursi Stari zanati Brojni kulturno-povijesni spomenici Brojne manifestacije Bogatstvo flore i faune Park prirode Kopački rit Gastronomija Biciklističke staze Proizvodnja vina Vinske ceste	Nema tradicije u turizmu Blizina ostalih receptivnih turističkih tržišta Nedovoljna promocije županije kao odredišta ruralnog turizma Nedovoljno razvijena komunalna infrastruktura
PRILIKE	PRIJETNJE
Mogućnost povlačenja sredstava za razvoj ruralnog turizma iz fondova EU Razvoj cikloturizma Razvoj lovnog i ribolovnog turizma Edukacija lokalnog stanovništva Ekološka proizvodnja Prekogranična suradnja preko projekata	Depopulacija ruralnih područja Izumiranje starih zanata Izumiranje narodnih običaja Nedostatak poduzetničke klime

Izvor: izrada autorica rada

Budući da u SWOT analizi razvoja ruralnog turizma u Osječko-baranjskoj županiji snage nadilaze slabosti, a prilike nadilaze prijetnje okolnosti za razvoj ruralnog turizma u županiji su pozitivne te se podržava strategija rasta.

4. ZAKLJUČAK

U današnje vrijeme sve više turista želi provesti svoj odmor u prirodi, dalje od tehnologije i suvremenog načina života. Odmorom u ruralnim područjima turisti mogu osjetiti prirodu, starinski način života, lokalne običaje, gastronomiju te sudjelovati u svakodnevnim poslovima koji se odvijaju na selu. Ruralni turizam u Osječko-baranjskoj županiji ima sve potrebne resurse za svoj daljnji razvoj. Park prirode Kopački rit kao poznati prirodni fenomen nalazi se upravo u ovoj županiji. Zahvaljujući i sredstvima iz fondova Europske unije, lokalno stanovništvo ruralnih prostora može financirati razvoj

turizma na svom poljoprivrednom imanju, pretvarajući na taj način svoje poljoprivredno imanje u agroturističko. Osječko-baranjska županija osigurala je 1,3 miliona kuna nepovratnih potpora za razvoj turističke ponude. Prezentacijom načina života, rada na imanju i tradicijskih običaja agroturistička animacija se može uvrstiti u program turističke ponude poduzetnika u agroturizmu. Ruralni turizam u Osječko-baranjskoj županiji još je u fazi razvoja s obzirom na broj agroturističkih kapaciteta. Ipak, SWOT analiza ukazuje na pozitivnu perspektivu razvoja ruralnog turizma u županiji. Educirajući lokalno stanovništvo za djelovanje u turizmu može se spriječiti depopulacija ruralnih prostora ove županije. Kombinirajući ruralni turizam sa ostalim vrstama turizma (enofilski, cikloturizam, lovni, ribolovni, birding, agroturizam, vjerski turizam) koji zbog prirodnih i ostalih resursa ovog područja imaju potencijal razvoja te promocijom županije i edukacijom stanovništva ruralni turizam bi mogao postati ne samo dopunska djelatnost već i pokretač razvoja ruralnog područja županije. Kako bi se ubrzao razvoj ruralnog turizma potrebno je povezati interese svih dionika u turizmu (turističkih agencija, Hrvatske turističke zajednice, Upravnog odjela za ruralni razvoj i Upravnog odjela za kontinentalni turizam pri županiji, djelatnika u turizmu, poduzetnika u turizmu), lokalnih dionika te istražiti turističu potražnju, segmente turista i potencijalnih turista.

LITERATURA

1. Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva 2011, www.dzs.hr, 12.03.2019.
2. Hrvatska gospodarska komora (2015): *Ruralni turizam Hrvatske*, Zagreb: HGK.
3. Krajnović, A., Čičin-Šain, D., Predovan M. (2011): Strateško upravljanje razvojem ruralnog turizma – problemi i smjernice, *Oeconomica Jadertina*, br. 1, str. 30-45.
4. Mesarić Žabčić, R. (2008): Ruralni turizam i poduzetništvo: primjer Međimurske županije, *Acta turistica nova*, Vol. 2, No. 2, str. 181-204.
5. Ministarstvo turizma, <https://mint.gov.hr/>, 07.03.2019.
6. Ministarstvo turizma RH (2011): *Priručnik za bavljenje seoskim turizmom*. Zagreb: Ministarstvo turizma RH.
7. Osječko-baranjska županija, <http://www.obz.hr/>, 15.03.2019.
8. Turistička zajednica Osječko-baranjske županije, <http://www.tzosbarzup.hr/>, 12.03.2019.
9. Turistička zajednica Osječko-baranjske županije, Podaci o broju noćenja i dolazaka turista, 2019.
10. Vukonić, B., Čavlek, N. (2001): *Riječnik turizma*, Zagreb: Masmedia.